

IMAGINE

European Constitutional Imaginaries

Utopias, Ideologies and the Other

Česká ústavní imaginace a její místo v Evropě

Praha, 4. 3. 2022, Vila Grébovka, Havlíčkovy sady

Projekt IMAGINE zkoumá ústavní imaginace: ideje (a ideologie), vyprávění (narativy) a konceptuální rámce, v nichž se definují ústřední pojmy ústavního práva a teorie a napomáhají legitimizaci vládnutí podobně jako konkrétní instituce a instituty, které tyto imaginace uskutečňují v praxi.

V rámci projektu se snažíme zmapovat širší podhoubí české ústavnosti a jejího vztahu k Evropě, zatímco naši kolegové si kladou podobné otázky v kontextu Polska, Maďarska a Estonska. Nejde nám tedy o souvislosti čistě právní, nýbrž i o sociologické, historické a politologické aspekty.

Víme, že téma „ústavní imaginace“ se může jevit jako příliš široké, abstraktní, neuchopitelné. Právě proto je formát workshopu relativně otevřený – zajímá nás, co naše řečníky napadne ve vztahu k několika obecným otázkám, resp. co považují ve vztahu k tomuto tématu (a v rámci své oblasti zájmu) za důležité.

- Jak se definuje identita českého státu, českého ústavního pořádku a jeho konstitutivních prvků (lid, ústava a katalog základních práv, atd.)? Tedy: kdo jsme? kdo chceme být? jaké máme hodnoty? jak rozumíme naši formě vlády? Ale také: kdo nejsme, koho a co odmítáme? (kdo je „ten druhý“? – Východ vs. Západ, liberalismus vs. komunismus/kolektivismus/socialismus atd.)
- K jaké minulosti se vztahujeme? Na kterou chceme raději zapomenout? Kterou chceme napravit? (např. vnímání První republiky jako „zlatého času demokracie a novodobé státnosti“, normalizace a období Stalinismu jako doba temna, období 1945-48, které připravilo půdu pro uchvácení moci KSČ, 1989, další „osmičkové roky“, „Česká otázka“ a „Český úděl“, atd.);
- Zakotvení a zajištění samostatné státnosti v rámci Evropy a globálního světa (nejen ústavně-pozitivně v rámci čl. 1(2), 10 a 10a Ústavy, ale také hodnotově – patříme na Západ? jsme suverénní?)
- 1989, „konec historie“ a dominance liberálního/legalistického pojetí ústavnosti (vs. ústavnost, která klade důraz na pozitivní svobodu, ústava politická, regulace socio-ekonomických otázek, vůbec vztah veřejné regulace a ekonomických svobod);
- Cokoliv jiného, k čemu Vás mohou inspirovat výše uvedená témata a samotný koncept ústavní imaginace.

Předpokládáme, že většina vystupujících bude mít zájem zpracovat svůj příspěvek i v písemné podobě. Některé z příspěvků budou vybrány k publikaci ve společné monografii vydané v některém z prestižních zahraničních nakladatelství (OUP či CUP) popř. časopisu (např. European Constitutional Law Review anebo European Law Open, oba publikované CUP), jiné bychom rádi publikovali ve speciálním čísle některého z českých právnických časopisů. V rámci projektu se v říjnu 2022 uskuteční konference v Kodani, kam bychom autory vybraných příspěvků rádi pozvali.

pro účast na workshopu je nutná předchozí registrace: zuzana.vikarska@law.muni.cz

Zuzana Vikarská & Ladislav Vyhnánek

Program workshopu

Panel 1: Ústavní imaginace, česká i evropská (vymezení projektu)

- 9:00 – 10:00 registrace & drobné občerstvení
- 10:00 – 10:20 **Jan Komárek (University of Copenhagen, Právnická fakulta)**
Přivítání a představení projektu – co jsou ústavní imaginace a proč je zkoumáme?
- 10:20 – 10:40 **Jiří Příbáň (Cardiff University, Právnická fakulta)**
Evropské ústavní imaginace v českém polistopadovém kontextu
- 10:40 – 11:30 reakce & diskuse
- 11:30 – 13:30 oběd (pro řečníky a pozvané hosty zajištěn v Grébovce)

Panel 2: Česká ústavní imaginace prizmatem umění

- 13:30 – 13:50 **Markéta Štěpáníková (Masarykova univerzita, Právnická fakulta)**
Odras právních témat v literatuře a jeho vliv na formování státnosti první republiky
- 13:50 – 14:10 **Adéla Gjuričová (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR)**
Múzy a mandáty: Několik poznámek ke vztahu umění a parlamentních institucí
- 14:10 – 14:30 **Milena Bartlová (Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze)**
Materiální imaginace českého parlamentu: konstrukce a rekonstrukce (doslova)
- 14:30 – 15:15 reakce (**Jan Wintr**) & diskuse
- 15:15 – 15:45 coffee break & drobné občerstvení

Panel 3: Historické kořeny české ústavní imaginace

- 15:45 – 16:05 **Pieter Morée (Univerzita Karlova, Evangelická teologická fakulta)**
"Proč jsem evangelík? Protože jsem Čech!" Evangelické představy o identitě a státnosti
- 16:05 – 16:25 **Jan Kuklík (Univerzita Karlova, Právnická fakulta)**
Ústava 1920: mýty a realita parlamentní demokracie za první republiky
- 16:25 – 16:45 **Katarína Šipulová (Masarykova univerzita, Právnická fakulta)**
Jak ústavní soudy ovlivňují tranzitivní narativ
- 16:45 – 17:30 reakce (**Ladislav Vyhnánek**) & diskuse
- 17:30 – 18:30 coffee break & volná diskuse
- 18:30 – 20:30 večeře pro řečníky

Anotace příspěvků

Jiří Příbáň: *European Constitutional Imaginaries in the post-1989 Czech Context*

Reflecting on Taylor's concept of modern social imaginaries, the history of European post-national and post-sovereign integration always has been illuminated by the imaginaries of market as an exchange of mutual advantages and benefits between different agents, rights equally shared by their subjects and democratically accountable power. These imaginaries had been initially associated with the rise of democratic and liberal statehood but they are not limited by this specific political organisation of modern society and illuminate transnational constitutionalism evolving in the EU. Imaginary of the rule of law thus applies to both the post-war reconstruction of sovereign democratic nation states in Western Europe and their European integration through the transnational rule of law limiting this state sovereignty. Like other imaginaries, the rule of law draws on both constructive optimism of supranational integration promoting values of peace, freedom and democracy and deconstructive pessimism warning against disaster of the continent's past wars and crimes contradicting the very ideal of the rule of law.

Post-1989 legal, political and societal transformations and accession processes of post-communist countries also used the distinction between the European Union under the rule of law shared by democratic states and the former Soviet Union governed by arbitrary policies and power of the communist nomenklatura. The process of rebuilding the democratic constitutional state coincided with constitutional borrowing from the EU's Member States and institutional support facilitated by EU bodies during the accession process of candidate states. This process had both instrumental and imaginary value. Post-1989 constitutional history and identity-building in the Czech Republic reveal the complex evolution of constitutional imaginaries within and beyond political constitutionalism in its both national and transnational contexts.

Markéta Štěpáníková: *Odras právních témat v literatuře a jeho vliv na formování státnosti první republiky*

Právo i umění jsou součástí kultury a vzájemně se silně ovlivňují. Zkoumáním uměleckých děl tak lze zjistit mnohé o právu a využitím poznatků z práva lze významně přispět k hlubší interpretaci uměleckých děl s alespoň částečně právní tematikou. Tento přístup, tj. Law and Literature, lze samozřejmě využít pro zkoumání jakéhokoliv období a jakéhokoliv práva. V kontextu českých zemí je však ideálním předmětem zkoumání období formování Československa, jelikož právě v tomto období se právně i umělecky intenzivně formovala česká identita. Dopady a dědictví tohoto procesu jsou potom patrné i dnes i v právu, i v umění.

Příspěvek je součástí víceletého projektu, zabývajícího vzájemnými vztahy mezi literaturou a právem v době formování Československa. Jeho cílem je prezentovat výběr literárních děl, která lze s formováním naší státnosti spojovat, a nabídnout jejich interpretaci právě s ohledem na jejich možný vliv na právo a právní kulturu. Zejména se budeme soustředit na jednotlivá společensko-právní témata, která literatura zkoumaného období přinesla na světlo, a jejich právní souvislosti. Mezi těmi hlavními se objeví konflikt měst a venkova, ženská a národnostní otázka, koncept čechoslovakismu či propagace demokracie a spolupráce umělců a politiků.

Metodologicky jde o tradiční výzkum v kontextu Law and Literature, resp. Law and Humanities. Analýzou literárních textů získané poznatky propojíme s kontextem z oblasti práva, získaným z analýzy normativních textů i jurisprudence.

Adéla Gjuríčová: *Múzy a mandáty: Několik poznámek ke vztahu umění a parlamentních institucí*

Zkoumání parlamentních kultur v sobě obsahuje také motivy týkající se vztahu umělecké a kulturní produkce, jejich autorů a autorek a parlamentních institucí, jejich fungování a pojmání. Zaprvé jde tedy o přítomnost umělců v poslaneckých lavicích, jejich úlohu jako ústavních, politických a společenských aktérů

v dané národní tradici i v konkrétních historicko-politických konstelacích. A zadruhé se zajímáme o téma uměleckého popř. popkulturního zobrazování parlamentních procesů a otázku, jaký obraz ústavního a parlamentního systému a provozu takové reflexe a reprezentace vytvářejí a jak více či méně vědomě posouvají a ovlivňují společenské vnímání parlamentů a ústavnosti.

Příspěvek upozorní na některé provedené výzkumy jinde v Evropě a na několika příkladech (fotografka Dagmar Hochová jako poslankyně České národní rady 1990-1992, nadproporční zastoupení umělců v parlamentech po roce 1918 či 1989, postavení kulturních pracovníků v systémech reprezentace za socialismu) se pokusí demonstrovat rozsah empirického materiálu, kladené otázky i naznačit první teze.

Milena Bartlová: *Materiální imaginace českého parlamentu: konstrukce a rekonstrukce (doslova)*

„Materiální imaginaci parlamentu“ lze identifikovat v tom, jak jsou navrženy a vybaveny budovy parlamentu, tedy z hlediska interpretace architektury a designu. Takový přístup je, pokud je mi známo, zatím metodologicky spíše ojedinělý, přináší však velmi zajímavé výsledky. Příspěvek se bude věnovat rekonstrukci a vybavení budov České národní rady od sedmdesátých do poloviny devadesátých let 20. století s přihlédnutím k budově Národního (Federálního) shromáždění, přestavěné a vybavené v předchozí etapě. Analýza a interpretace ukazují obrat k „národu a tradici“ v kontrastu k emancipačním ideálům modernity. Jde o součást „konzervativního obratu“ který se stal v postmoderní situaci tvář, či fasádou prosazení neoliberalismu, byl však připraven před rokem 1989, a to současně a paralelně na oficiální i neoficiální scéně. Nově konstruovaná (doslova, ve smyslu postavená) tradice dnes funguje jako přesvědčivá „materiální základna“ konzervativních představ o povaze „státnosti“. Tento termín ve specifickém významu esenciální kontinuity „českého státu“ od dob raného středověku byl ostatně zaveden V. Vaněčkem právě v jeho argumentaci o smyslu České národní rady kolem roku 1970.

Pieter Morée: *"Proč jsem evangelík? Protože jsem Čech!" Evangelické představy o české identitě a státnosti*

Během 19. století se v evangelickém prostředí postupně rodily představy o české identitě a národní pospolitosti. Jejich základem bylo přesvědčení, že národ a církve sdílí stejný příběh a stejné hodnoty. Po založení Československa se nová evangelická církev nadšeně hlásila k novému státnímu uspořádání a nabídla jí pomoc při její ustanovení a stabilizaci. Tyto snahy ovšem na straně politiky nepotkávaly velkou odezvu.

Katarína Šipulová: *Jak ústavní soudy ovlivňují tranzitivní narativ*

Státy, které prochází demokratickou tranzicí, čelí nelehkým výzvám. Jednou z nich je i smíření konfliktu mezi otázkou vypořádání se s vlastní minulostí s novými mezinárodními lidskoprávními závazky a aspiracemi. Tranzitující země se na jednu stranu snaží odlišit od předchozího režimu jednoznačným přihlášením se k principům liberální demokracie a lidským právům. Právě tyto závazky však často stojí v rozporu s požadavky a potřeby vnitřních politik tranzitivní spravedlnosti. Ústavní soudy stojí přímo v jádru těchto střetů. Příspěvek se zaměřuje na příběh českého Ústavního soudu a ukazuje, že ústavní soudy v raných fázích nového režimu přistupují k mezinárodním lidskoprávním závazkům v tranzitivních věcech selektivně a využívají je v argumentaci spíše tam, kde závazky podporují jejich náhled na tranzici. V průběhu času se však tento vztah mění a lidskoprávní závazky stále více omezují diskreci vnitrostátních elit při rozhodování jak vypořádání se s minulostí nastavit.